

HAYOT DAVOMIDA TA'LIM OLIH: YANGI PARADIGMALAR VA KUTILADIGAN NATIJALAR

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Kuldasheva Xurshida Iskandarovna

Narpay tuman 9-maktab o'qituvchisi

O'QUVCHILARNI O'RGANISHGA O'RGATISH DAVR TALABI

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktablarda dars o'tish, o'quvchilarni darsga qiziqitira olish, o'quvchilarni o'rganishga o'rgatish haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik texnologiya, o'yinlar, juftlikda, guruhlarda faoliyat yuritish.

Bolalar kelajagimiz poydevori. Vatanimizning kelajagi, xalqimizning ertangi kuni, mamlakatimizning jahon hamjamiyatidagi obro'-e'tibori, avvalombor, farzandlarimizning unib-o'sib, ulg'ayib, qanday inson bo'lib, hayotga kirib borishiga bog'liqdir.

Yoshlarning har tomonlama kamol topishi, o'qishga havas qo'yishi esa maktabga ilk bor qadam qo'yib o'zlashtiradigan bilimlari, ko'nikma va malakalari darajasiga borib taqaladi. Ijtimoiy jamiyat taraqqiyoti, xususan, milliy istiqlol g'oyalarning hayotimizda toboro chuqur ildiz otib borishi ta'lim tizimidagi islohotlarning yanada mazmunini boyitmoqda. Ta'lim-tarbiya tizimida uning har bir bo'g'ini muayyan maqsadga yo'naltirilgani kabi o'quvchilarni erkin fikrlashga o'rgatish va mustaqil mutolaaga rag'bat uyg'otish alohida ahamiyat kasb etadi.

Binobarin, "Mustaqil fikr yuritadigan, to'g'ri va halol, jasur avlodni tarbiyalash davrimizning dolzarb muammolaridandir". Darhaqiqat, XXI asr intellektual, o'z mustaqil, sog'lom fikriga ega yoshlarni tarbiyalaydigan asrdir.

Shu bois, bolalarning puxta bilim olishlari, teran fikrlashlari uchun, eng avvalo, ta'lim beruvchining mahorati, bilimi, layoqati muhim spetsifik xarakterga ega. Bugun o'zini pedagogman deb hisoblagan mutaxassis, albatta, bolalarning ta'lim-tarbiya olishiga jiddiy e'tibor qaratmog'i lozim.

Yangi O'zbekistonda chuqur bilimga ega bo'lgan, har tomonlama yetuk, teran fikrlovchi, barkamol avlodni voyaga etkazish borasida ta'lim sohasiga oid tub islohotlar amalga oshirib kelinmoqda. Asosiy maqsad – o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish, ularni ijodkorlikka jalb etishdan iborat. Negaki, bugungi kunda ish beruvchi ham mustaqil fikrlaydigan, olgan bilimlarini muammolarni hal etishda bemalol qo'llay oladigan, tanqidiy mulohaza yuritishga qodir bo'lgan, til zahirasi boy, savodli xodimni ishga olishdan manfaatdor. SHu nuqtai nazardan qaraganda, O'qituvchi faoliyatidagi eng muhim narsa bu – o'quvchilarni o'rganishga o'rgatish. O'quvchilarning o'rganishi kerak bo'lgan narsalari esa cheksiz ko'p – eng muhimi, ular mehnatdan qochmaslikka, ongli, samarali, ijodkorona va mas'uliyat bilan mehnat qilishga o'rganishlari lozim.

Bugungi kunda o'qituvchilar oldiga qo'yilayotgan talab ham shu: o'quvtarbiya jarayonini muntazam takomillashtirib borish, ta'lim, tarbiya bilan bog'liq, rivojlantiruvchi va, albatta, amaliy masalalarni sifatli hamda majmualar tarzda hal etish zarur. O'rgatishga intilish izlanishga undaydi.

O'qituvchi har bir o'quvchisining maksimal darajadagi faolligini, ayniqsa, jadal fikrlay olish qobiliyatini o'stirishni ta'minlovchi ish shakllarini izlashi, yangi ko'rgazmali qurollar yaratish, yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash yo'lida ish olib borishi shart.

Shu tariqa u yangi ish usullari, o'yinlar, juftlikda, guruhlarda faoliyat yuritishdan foydalanish uchun o'quvchilarning hayoti, ularni o'rab turgan real borliq bilan bevosita bog'liq original, qiziqarli vaziyatlarni topishi, o'rgatayotgan fani haqiqatan ham muloqot tili, o'zaro fikr almashish vositasi bo'ladigan shartsharoitlarni yaratishi joiz. Bu esa dars jarayoniga chuqur o'ylangan, butun usuliy tizimga muvofiq bo'lgan o'zgarishlar kiritilishini talab qiladi.

O'qituvchi mehnati bilan o'quvchilar mehnati albatta bir-biri bilan uyg'unlashib, chinakam ijodiy faoliyatga aylanib ketishi kerak, shundagina u har ikkala tomonda qoniqish hissini paydo qiladi.

Faoliyat orqali biz muayyan maqsadga, natijaga erishishni istaymiz. Shuning uchun ham o'quvchilarga ular nimalarga erishganliklarini namoyish etish, o'z yutuqlarini tuyish imkonini berish, shu tariqa keyingi xatti-harakatlarga rag'batlantirish, ularni o'z ishlari va o'rtoqlari faoliyatini nazorat qilishga o'rgatish lozim. Bu yo'nalishdagi aniq maqsadli ishlar turli shakldagi umumlashtirish-takrorlash darslarini o'tish uchun sharoit yaratadi. Ammo ularning bir umumiy jihati bor – bular bolalar uchun mehnat bayramiga aylanadi. Mehnat deganimiz o'quvchilarning aqliy faoliyat yo'llarini egallab borishlari jarayonidir.

O'qituvchi bilan birga ular kuzatish, anglash, takrorlash, eslab qolish, fikr yuritishga o'rganadilar, shuningdek, birgalikda bajargan ishlaridan quvonadilar, hayratlanadilar, xafa bo'ladilar, baholaydilar, xulosa chiqaradilar, yakun yasaydilar.

Bunda o'qituvchining hissiy holati nihoyatda muhim ahamiyatga ega, chunki bolalar uning o'zlari bilan birga yashayotgani, ishlayotgani, o'ylayotganini ko'rib turadilar.

Xuddi shuningdek, o'quvchilar uyda ham ishlarini davom ettirishlari kerak, shunga yarasha uy vazifalari oladilar, aqliy faoliyatning u yoki bu usullarini mashq qildirishni nazarda tutadigan topshiriqlarni bajaradilar. Dars jarayonida o'zlashtirganlarini uyda takrorlashlari tavsiya qilinadi, ularning egallagan bilimlari, orttirgan ko'nikmalari tekshirilib, baholanadi.

O'quvchilarda aqliy faoliyat yo'llarini shakllantirish bo'yicha olib borilgan ishlar o'z natijalarini beradi: ular o'zlarini fikr yuritadigan, faol harakat qiladigan shaxs sifatida anglaydilar, o'qish katta iroda kuchini talab qiladigan og'ir mehnat ekanini tushunadilar. Daralar ularni o'ylash, mulohaza yuritish, ongli ravishda mehnat qilish, mantiqiy fikrlash, darsga dastlabki daqiqalardan kirishish, tanaffus haqida unutib, ishlashga o'rgatadi.

O'quvchilarni aqliy faoliyat yuritishga o'rgatish jarayonida ularning ijodiy fikrlashini rivojlantirishga alohida e'tibor beriladi. Bu berilgan vazifani mustaqil hal etish yo'llarini izlash: isbotlash, asoslash, ishontirishga, o'z fikrlarini hayajon bilan obrazli ifodalash, hodisalarni voqelik bilan, o'z hayotiy tajribasi bilan taqqoslash, biror axborot topish, uni tushunish, unga o'z munosabatini bildirish imkonini beradi. Ular, shubhasiz, dunyoqarashni shakllantirishga, ma'naviy sifatlarni tarbiyalashga ham ko'maklashadi.

Amaliyotdan ma'lumki, guruhlarda ishlash bilim darajasi turlicha bo'lgan o'quvchilar uchun foydali bo'lib, ularning fikrlash-so'zlash faoliyatini jadallashtirishning samarali shakllaridan biri sanaladi. U o'qituvchiga har bir o'quvchini faoliyatga jalb etish, ijodiy faolligini oshirish, leksik-grammatik materiallarning mustahkam o'zlashtirilishini ta'minlash imkonini beradi, bilim va ko'nikmalar, malakalar darajasini ancha ko'taradi, o'rganilayotgan tilda muloqot qilish uchun sharoit yaratadi. Guruhli ish tarbiyaviy ahamiyatga ham ega: ish yuzasidan o'zaro muomala qilishga, jamoa oldidagi mas'uliyatni his etishga, umumiy ish uchun jon kuydirishga, do'stlar ishonchini oqlashga, ishonchli sherik bo'lishga, qat'iyatlikka, o'z harakatlarini, o'rtoqlari faoliyatini to'g'ri baholashga, talablarni qabul qilib, ularga bo'ysunishga o'rgatadi.

Agar o'qituvchi dastlabki paytlarda guruhli ishni tashkil etish uchun juda ko'p ishlasa, keyinroq bular mustaqil tarzda bajariladigan bo'ladi, ularni tashkil etish ekspertlar zimmasiga yuklanadi. Guruhlarda muntazam ishlash o'quvchilarni muloqotli vaziyatlarni mustaqil ravishda tuzishga o'rgatadi. Odatda, bular tabiiy hayotiy vaziyatlar bo'lib, o'yin jarayonida o'quvchilarning ijodkorligi namoyon bo'ladi, faolligi oshadi.

O'quvchilar o'z rollarini to'laqonli bajarish uchun darslik va qo'llanmalardan foydalanishga, "Internet" tarmog'i orqali mavzuga oid yangiliklar izlashga harakat qiladilar, ularga ko'rgazmali materiallar, masalan, slaydlar hozirlab, namoyish etish tavsiya qilinsa yana yaxshi. Darsga tayyorlanish asnosida dastur materiallari mustahkam o'zlashtiriladi, ayni paytda dunyoqarash shakllantiriladi, fikr doirasi kengayadi, faollik ortadi, eng muhimi, mustaqil mulohaza yuritish ko'nikmasi hosil bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. J.G'.Yo'ldoshev. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish. O'quv qo'llanma. T 2008.
2. D.A.Abduraxmonova, R.A. Mavlonova "Pedagogik mahorat" Toshent 2012 yil